

Erityisasiantuntija Teija Hautera

Perustuslakivaliokunnan kuuleminen 22.4.2026

Hallituksen esitys eduskunnalle Kansaneläkelaitoksen tietojenvaihtoa koskevan lainsäädännön muuttamiseksi (HE 49/2026 vp)

1 Esityksen pääasiallinen sisältö

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman kirjausten perusteella hallitus toteuttaa Kansaneläkelaitoksen tietojenvaihtoa koskevan uudistuksen, jonka tavoitteena on sosiaaliturvaetuuksien virheellisten maksujen ja väärinkäytösten vähentäminen. Esityksen tavoitteena on edistää henkilötietojen sähköistä ja turvallista käsittelyä. Lisäksi esityksellä tavoitellaan hallinnollisen taakan vähentymistä ja Kansaneläkelaitoksen toiminnan tehostumista sekä etuudenhakijan asioinnin sujuvoittamista.

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi toimeentulotuesta annettua lakia, yleisestä asumistuesta annettua lakia, eläkkeensaajan asumistuesta annettua lakia, pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annettua lakia ja sairausvakuutuslakia.

Kansaneläkelaitoksen oikeutta saada tietoja rahalaitoksilta laajennettaisiin siten, että Kansaneläkelaitos voisi nykyistä useammin pyytää pankki- ja tilitietoja hakijan sijaan suoraan rahalaitoksilta. Etuuden hakija voisi kuitenkin kieltää Kansaneläkelaitosta tekemästä tilitapahtumatietoja koskevaa tiedustelua rahalaitoksille. Mikäli hakija käyttäisi kiello-oikeuttaan, tulisi hänen nykyiseen tapaan itse toimittaa tiliotteet Kansaneläkelaitokselle. Esityksen mukaan Kansaneläkelaitoksen tekemät rahalaitostiedustelut tehtäisiin sähköpostin sijaan yksilöidyillä pyynnöillä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän kautta. Esitys ei laajentaisi pankki- ja tilitietojen käsittelyä Kansaneläkelaitoksessa, vaan parantaisi tiedonvälityksen tietosuojaa ja tietoturvaa. Sähköiset kyselyt helpottaisivat myös etuuden hakijoiden asiointia Kansaneläkelaitoksen kanssa sekä tehostaisivat ja nopeuttaisivat Kansaneläkelaitoksen etuuskäsittelyä.

Esityksen mukaan perustoimeentulotuen käsittelijällä olisi oikeus pyytää väärinkäytösepäilyä koskevissa tilanteissa suoraan laskuttajalta tietoja toimeentulotuessa huomioitavista menoista. Esityksen mukaan Kansaneläkelaitoksen matkakorvauksiin (Kela-taksit) kohdistuviin toistuviin väärinkäytöksiin puuttumiseksi Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus luovuttaa vakuutettuja koskevia henkilötietoja matkojen yhdistelyä suorittavalle tilausvälityskeskukselle. Esityksessä tarkennettaisiin myös toimeentulotuen hakijan velvollisuutta antaa tosiasiallista asuin- ja oleskeluosoitettaan koskevia tietoja Kansaneläkelaitokselle. Lisäksi esityksessä tarkennettaisiin Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeuksia, jotta Kansaneläkelaitos voisi jatkossa saada etuushakemuksen liitteeksi tarkoitetut lääkärintoimeetnot- ja todistukset Kannan kysely- ja välityspalvelun kautta.

Esityksellä tavoitellaan myös julkistalouden säästöjä. Pääministeri Petteri Orpon hallitus on sopinut vuosien 2026–2029 julkisen talouden suunnitelmasta. Suunnitelmaan sisältyy kirjaus Kelan tiedonsaantioikeuksien lisäämisestä sosiaaliturvan väärinkäytön estämiseksi. Säästötavoite tämän sopeutustoimen osalta on 5 miljoonaa euroa.

Esitys liittyy valtion vuoden 2027 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.9.2026 ja 1.3.2027.

Erityisasiantuntija Teija Hautera

2 Ehdotukset

2.1 Pankki- ja tilitietoja koskeva Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeus

Nykytilan ongelmat

Kansaneläkelaitoksella on vaikeuksia saada ajantasaista tietoa hakijoiden ja tuensaajien olemassa olevista tileistä. Tämä tieto olisi välttämätön, jotta Kansaneläkelaitos voisi varmistua siitä, että kaikkien tilien osalta on esitetty etuuden ratkaisemiseksi välttämätön selvitys (yleisimmin tiliote). Lisäksi Kansaneläkelaitoksella on vaikeuksia varmistua Kansaneläkelaitokselle toimitettujen selvitysten (yleisimmin tiliotteiden) muokkaamattomuudesta. Tiliotteiden väärennykset voivat olla hyvin taidokkaasti tehtyjä, joten niiden tunnistaminen etuuskäsittelyssä on vaikeaa.

Tiliotteiden toimittamiseen liittyvät työvaiheet kuormittavat myös asiakkaita, erityisesti toimeentulotuen hakijoita. Pankki- ja tilitietoja koskevien tietojen puutteellisuus ja puutteita koskevat lisäselvityspyynnot viivästyttävät hakemusten käsittelyä.

Ehdotettu ratkaisu

Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeutta koskevia säännöksiä toimeentulotukilaissa, yleistä asumistukea koskevassa laissa ja eläkkeensaajan asumistukea koskevassa laissa ehdotetaan muutettavaksi siten, että niissä säädettäisiin nykyistä täsmällisemmin ja tarkkarajaisemmin Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada rahalaitoksilta tietoja, jotka ovat välttämättömiä käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista varten. Samalla tiedonsaantioikeutta koskevat ehdotukset laajentaisivat Kansaneläkelaitoksen oikeutta saada tietoja suoraan rahalaitoksilta. Kansaneläkelaitoksen toimesta tapahtuva pankki- ja tilitietojen käsittely ei kuitenkaan laajenisi ehdotusten myötä, sillä vastaavat tiedot on jo nykyisin toimitettava etuushakemusten liitteeksi.

Tiedonsaantioikeudesta säädettäisiin toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 18 a §:ssä, yleisestä asumistuesta annetun lain (938/2014) 42 §:ssä ja eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain (571/2007) 43 §:ssä. Ehdotettujen muutosten myötä tiedonsaannin edellytykset muodostuisivat kolmiportaiseksi. Ehdotusten mukaan

1. Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan etuasian ratkaisemista varten välttämättömät *tili-, saldo ja arvopaperitiedot* rahalaitoksilta. *Tilitiedoilla* tarkoitettaisiin pankkitilin IBAN-numeroa tai muuta yksilöintitunnusta, tilin avaamis- ja sulkemispäivää sekä tilinhaltijuutta- ja käyttöoikeutta koskevia tietoja. *Saldotiedoilla* tarkoitettaisiin pankki- ja maksutilillä kyselyn vastaushetkellä olevaa rahamäärää, josta on vähennetty mahdollinen katevaraus. *Arvopaperitiedoilla* tarkoitettaisiin arvo-osuustileistä annetun lain (827/1991) 2 §:ssä tarkoitettua arvo-osuustiliä ja arvopaperitileistä annetun lain (750/2012) 2 §:ssä tarkoitettua arvopaperitiliä koskevia tietoja. Tiedonsaantioikeus koskisi hakijan lisäksi muita mahdollisia tuensaajia. Nämä tiedot eivät ole valtiosääntöoikeudellisesti arkaluonteisia.
2. Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan etuasian ratkaisemista varten välttämättömät tiedot *tilitapahtumista*, jollei hakija olisi kieltänyt tietojen pyytämistä. Tiedonsaantioikeus koskisi hakijan lisäksi muita mahdollisia tuensaajia. Henkilön yksityiskohtaiset tilitapahtumatiedot rinnastuvat yksityiselämän suojan ydinalueelle kuuluviin arkaluonteisiin tietoihin. Yksityiskohtaisia tilitapahtumatietoja ei voida luovuttaa viranomaisten käyttöön ilman riittävää ennakollista kontrollia. Ehdotuksen mukaan ennakollisena kontrollina toimisivat välttämättömyyskriteeri sekä hakijan oikeus halutessaan kieltää Kansaneläkelaitoksen pääsy

Erityisasiantuntija Teija Hautera

arkaluonteisiin tietoihin. Käytännössä hakija siis jokaisen hakemuksen yhteydessä valitsisi tilitapahtumatietojen toimittamisen tavan. Valinta koskisi tällöin tuon kyseisen hakemuksen ratkaisemiseen tarvittavia tietoja. Halutessaan hakija voisi itse esittää tarvittavat selvitykset tilitapahtumista Kansaneläkelaitoksen tekemän pyynnön mukaisesti.

3. Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada pyynnöstä edellä tarkoitettuja pankki- ja tilitietoja sekä varallisuutta koskevia tietoja, jollei riittäviä tietoja ja selvityksiä muutoin saada ja on perusteltua syytä epäillä hakijan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta. *Viimesijaisen rahalaitostiedustelun* edellytykset vastaisivat tällöin voimassa olevien etuuslakien rahalaitostiedustelua koskevaa sääntelyä.

Ehdotettu malli säilyttäisi nykytilaa vastaavina asiakkaan seuraavat oikeudet:

- a) oikeus jättää hakemus, mutta kieltäytyä toimittamasta pyydettyjä tilitietoja;
- b) oikeus saada puuttuvien tietojen vuoksi muutoksenhakukelpoinen etuuden hylkäävä päätös, jolloin hän voisi nykyiseen tapaan saattaa tietojen välttämättömyyttä koskevan asian tuomioistuimen tai muutoksenhakuelimen ratkaistavaksi ja
- c) oikeus toimittaa pyydetty tiedot itse, jolloin hän voisi esimerkiksi peittää tiliotteilta arkaluonteisia tietoja.

Ehdotetuissa säännöksissä on lisäksi säädetty Kansaneläkelaitoksen velvollisuudesta tiedottaa asianosaisia.

Ehdotus koskee Kansaneläkelaitoksen etuuksista toimeentulotukea, yleistä asumistukea ja eläkkeensaajan asumistukea. Näissä etuuksissa asianosaisina voi olla hakijan lisäksi muitakin tuensaajia, joita ovat perheen tai ruokakunnan jäsenet tai puoliso. Etuutta hakiessaan hakija edustaa näitä muita tuensaajia. Hakija vastaa esimerkiksi hakemuksen liitteiksi tarvittavien tietojen toimittamisesta. Tästä syystä kielto-oikeus on tässä esityksessä ulotettu koskemaan vain muita tuensaajia edustavaa hakijaa. Muita asianosaisia tiedotettaisiin yleisesti. Hallitus huomauttaa, että myös nykyiset tiedonsaantioikeudet rahalaitoksilta koskevat toimeentulotuen hakijan lisäksi myös tuensaajaa.

2.1.2 Yksityiselämän- ja henkilötietojen suoja

Tiedonsaantioikeus käsittäisi tietyin edellytyksin myös tilitapahtumatietoa, jotka voivat mahdollisesti sisältää arkaluonteista tietoa. Pankkitileillä tapahtuva maksuliikenne antaa hyvin yksityiskohtaisen kuvan henkilön yksityiselämästä. Tilitapahtumista voi ilmetä esimerkiksi tietoja uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyydestä tai terveydenhuoltopalvelujen käytöstä. Tilitapahtumatietoihin voi sisältyä myös ulkopuolisten henkilöiden tietoja. Ehdotettu säännös tarkoittaisi myös sitä, että Kansaneläkelaitos luovuttaisi rahalaitokselle nykyistä useammin salassa pidettävän tiedon etuusasiakkuudesta.

Perustuslakivaliokunnan mukaan luonnollisen henkilön yksityiskohtaiset tilitiedot rinnastuvat yksityiselämän suojan ydinalueelle kuuluviin arkaluonteisiin tietoihin (PeVL 48/2018 vp, s. 4).

Perustuslakivaliokunta on arvioinut sääntelyä, jossa Kansaneläkelaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä ja asianomaisen henkilön suostumuksesta riippumatta saada käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista varten välttämättömät tiedot rahalaitoksilta siitä lähtökohdasta, että sääntely merkitsee etuuden hakijan tai saajan pankkisalaisuuden murtamista. Valiokunta piti tuolloin säätämisyjärjestyskysymyksenä viimesijaisuutta eli sitä, että tietopyyntö oli kytketty edellytykseen, ettei riittäviä tietoja ja selvityksiä saada muutoin ja oli perusteltua syytä epäillä etuuden hakijan tai saajan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta (PeVL 14/2002 vp, s. 4).

Erityisasiantuntija Teija Hautera

Ehdotetut pankki- ja tilitietoja koskevat tiedonsaannin edellytykset poikkeavat perustuslakivaliokunnan vakiintuneesta Kansaneläkelaitosta koskevasta käytännöstä siltä osin, kun rahalaitoksilta saadun tiedon edellytyksenä ei enää olisi kyselyn viimesijaisuus. Ehdotettavissa säännöksissä perustuslakivaliokunnan kanta on huomioitu täsmentämällä tiedonsaantioikeuden sisältöä ja asiallista yhteyttä sekä ylimääräisellä arkaluonteisia tietoja koskevalla ennakollisella kontrollilla (kielto-oikeus). Kielto-oikeuden osalta tulkinnanvaraiseksi jää erityisesti se, voidaanko sitä pitää riittävänä ennakollisena kontrollina tietoihin pääsyyn. Tämän kysymyksen osalta hallitus pitää suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että arkaluonteisten tietojen käsittely on rajattava täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään sääntelyyn, jonka on oltava tietosuoja-asetuksen mahdollistamissa puitteissa yksityiskohtaista ja kattavaa (PeVL 65/2018 vp, s. 45, PeVL 15/2018 vp, s. 40). Ehdotettu sääntely on täsmällistä ja tarkkarajaista. Lakiehdotuksissa on eritelty seikkaperäisesti ne syyt, joiden vuoksi kyseisten henkilötietojen käsittely katsotaan välttämättömäksi. Ehdotuksissa on määriteltä tarkasti se, a) missä tilanteissa tietoja olisi välttämättömää pyytää; b) tietosisältö eli se, mitä tietoja tietopyyntö voisi koskea ja c) tarkastelujakso eli se ajanjakso, jolta tietoja voitaisiin pyytää.

2.1.3 Muut vaikutukset

Yhdenvertaisuus

Mahdollisuus tiedonsaantiin rahalaitoksilta tukee kansalaisten yhdenvertaisuutta. Tarkoituksenmukaista ei ole se, että tiedot ilmoittamatta jättävä tai virheellisesti ilmoittava olisi paremmassa asemassa kuin se, joka ne määräysten mukaisesti ilmoittaa.

Oikeus sosiaaliturvaan

Ehdotus helpottaisi merkittävästi hakijoiden asiointia, sillä tiliotteiden toimittamiseen liittyvät työvaiheet jäisivät tällöin hakijalta pois. Tietojen sähköinen välitys lyhentäisi myös etuushakemuksen käsittelyaika, kun tiedot olisivat käytettävissä heti eikä lisäselvityspyyntöä tarvitsisi tehdä. Alustavan arvion mukaan perustoimeentulotuen käsittelyaika voisi ehdotusten vaikutuksena keskimäärin lyhentyä noin 1–2 päivällä. Tietojen sähköisen välityksen arvioidaan myös vähentävän toimeentulotuen alikäyttöä. Yksi toimeentulotuen alikäytön syy voi olla se, että toimeentulotuen hakeminen koetaan liian vaikeaksi ja vaivalloiseksi. Hakemusmenettelyn yksinkertaistaminen voisi siten lisätä toimeentulotuen hakemista erityisesti niissä tilanteissa, joissa myönnettävän toimeentulotuen määrä olisi pieni.

2.2 Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä

Nykytilan ongelmat

Kansaneläkelaitos saa tällä hetkellä rahalaitoksilta tietoja sähköpostilla. Sähköpostilla tapahtuvaan tiedonvaihtoon sisältyy tietosuojariskejä. Sähköposti on hidas ja epäluotettava viestinvälityskanava. Inhimillisen erehdyksen seurauksena tiedot voivat siirtyä väärälle vastaanottajalle. Sähköposti on usein vähintään osasyynä Kelan toiminnassa havaituissa tietosuojapoikkeamissa ja tietosuojaloukkauksissa.

Ehdotettu ratkaisu

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annettuun lakiin (571/2019, PMJ-laki) ehdotetaan Kansaneläkelaitosta koskevia säännöksiä. Ehdotetuilla säännöksillä on tarkoitus mahdollistaa Kansaneläkelaitokselle oikeus pyytää etuuksien käsittelemistä varten tarvittavat välttämättömät tiedot rahalaitoksilta pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän (PMJ-järjestelmä) avulla. Ehdotukset koskevat PMJ-lain 3, 17 a ja 17 c §:ää.

Erityisasiantuntija Teija Hautera

Henkilötietojen suojan näkökulmasta ja rekisteröidyn oikeuksien kannalta pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän hyödyntäminen merkitsisi huomattavasti valvotumpaa ja tietoturvaisempaa järjestelmää nykyisiin tiedonluovutustapoihin verrattuna. Arkaluonteisten tietojen osalta jokaisesta tiedonkäsittelyn vaiheesta jäisi jälki järjestelmään. PMJ-laissa on säädetty velvoite kerätä ja ylläpitää lokitietoja tietoa pyytävälle viranomaiselle, tietoja välittävälle Tullille ja tietoja luovuttavalle laitokselle, jolloin voidaan jälkikäteen aukottomasti todentaa tehtyjen kyselyjen perusteet ja tiedonkäsittely järjestelmän sisällä. Virkavastuun toteuttaminen Kansaneläkelaitoksen sisällä tehostuisi järjestelmään tallennettujen lokitietojen avulla. Tämän lisäksi Kansaneläkelaitos vastaisi osaltaan laillisuusvalvonnan toteutumisesta oman järjestelmänsä osalta. Laillisuusvalvontaa on kuvattu hallituksen esityksen jaksossa 4.2.2.2. Tullin koostavaan sovellukseen jäisi tieto oikeusperustasta, jonka nojalla tietoja pyydetään, tiedustelun päivämäärä ja kellon aika, tiedustelussa käytettyjen tietojen tyyppi, tiedustelun tuloksen tunnistetiedot, rekisteriä käyttäneen toimivaltaisen viranomaisen nimi ja tieto siitä kuka tietoa on pyytänyt ja mihin tarkoitukseen. Käsittelytapa vahvistaa henkilötietojen suojaa verrattuna viranomaisten nykyiseen tapaan, jossa tietoja saadaan hakijoilta erilaisia toimituskanavia pitkin sekä suoraan rahalaitoksilta sähköpostin välityksellä.

2.2.1 Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän (PMJ) käyttötarkoitus

PMJ-järjestelmän perustaneella PMJ-lailla pantiin täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2018/843, rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen annetun direktiivin (EU) 2015/849 ja direktiivien 2009/138/EY ja 2013/36/EU muuttamisesta (viides rahanpesudirektiivi). Sitten PMJ-lailla pantiin täytäntöön myös Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/1153 säännöistä, joilla helpotetaan rahoitus- ja muiden tietojen käyttöä tiettyjen rikosten ennalta estämistä, paljastamista, tutkimista tai niihin liittyviä syytetoimia varten (rahoitustietodirektiivi). PMJ-järjestelmään kerättävät tilin asiakkuutta koskevat tiedot on kerätty järjestelmään direktiivien mukaisesti rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämiseksi sekä vakavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi, tutkimiseksi tai niihin liittyviä syytetoimia varten.

Vuonna 2025 PMJ-järjestelmän käyttötarkoituksia ja tietosisältöjä laajennettiin perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella myös kansallisiin tarpeisiin. Hallituksen esityksellä HE 25/2025 vp ehdotettiin kansallisista muutostarpeista johtuen, että eräillä toimivaltaisilla viranomaisilla, joilla oli lainmukainen oikeus saada tehtävänsä hoitamiseksi saldo- ja tilitapahtumatietoja ja arvopapereihin liittyviä tietoja, olisi mahdollisuus selvittää jatkossa kyseiset tiedot PMJ-järjestelmästä. Hallituksen esityksestä HE 25/2025 vp ilmenevällä tavalla tuolloin pidettiin tarkoituksenmukaisena, että tilin asiakkuutta koskevien tietojen sekä saldo- ja tilitapahtumatietojen välittämiseen hyödynnetään samaa järjestelmää. PMJ-järjestelmää koskevan hallituksen esityksen (HE 25/2025, s. 127) perusteella järjestelmän tarkoituksena on mahdollistaa viranomaisille nopeat ja yhdenmukaisemmat tiedonsaantimahdollisuudet niissä tapauksissa, kun viranomaisten on välttämätöntä saada tietoja viranomaistehtävien hoitamiseksi. Rikosten estämisen lisäksi järjestelmän tarkoituksena on mainittu muun muassa verotukseen liittyvät tehtävät. Vastaavasti myös Kansaneläkelaitoksen kohdalla ehdotettava sääntely ei johdu EU:n sääntelystä, vaan kysymys on kansallisista muutostarpeista.

Ehdotetussa sääntelyssä on kyse pankki- ja tilitietojen toissijaisesta käsittelystä. Ehdotettu sääntely on siten merkityksellistä tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 b kohdan mukaisen käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteen kannalta. Käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteen mukaan henkilötiedot on kerättävä tiettyä, nimenomaista ja laillista tarkoitusta varten, eikä niitä saa käsitellä myöhemmin näiden tarkoitusten kanssa yhteensopimattomalla tavalla.

Tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 4 kohta mahdollistaa kansallisen liikkumavaran, jonka perusteella voidaan lailla säätää henkilötietojen käsittelystä myös muuta kuin alkuperäistä käyttötarkoitusta varten. Mikäli tietoja

Erityisasiantuntija Teija Hautera

käsitellään muuhun kuin alkuperäiseen tarkoitukseen, tietojen toissijaisen käytön on täytettävä tietosuoja-asetuksessa asetetut edellytykset. Kansallisen sääntelyn on tällöin katsottava olevan tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 4 kohdassa säädetyn mukaisesti välttämätön ja oikeasuhtainen toimenpide yleisen tietosuoja-asetuksen 23 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen tavoitteiden turvaamiseksi.

Ehdotettava sääntely liittyisi tietosuoja-asetuksen 23 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen tavoitteiden turvaamiseen. Ehdotetun sääntelyn tarkoituksena olisi 23 artiklan 1 kohdan d) alakohdan mukaisesti rikosten ennalta estäminen ja paljastaminen. Lisäksi ehdotetun sääntelyn tarkoituksena olisi 23 artiklan 1 kohdan e) alakohdan mukaiset yleiseen julkiseen etuun ja sosiaaliturvaan liittyvät tärkeät tavoitteet.

Ehdotetun sääntelyn kohdalla on punnittu sitä, voidaanko PMJ-järjestelmään kohdistuvaa kyselymahdollisuutta pitää välttämättömänä ja oikeasuhteisena toimenpiteenä. Punninnassa on huomioitu tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 4 kohdassa säädetty seikat, jotka ovat seuraavat: a) henkilötietojen keruun tarkoitusten ja aiotun myöhemmän käsittelyn tarkoitusten väliset yhteydet, b) henkilötietojen keruun asiayhteys erityisesti rekisteröityjen ja rekisterinpitäjän välisen suhteen osalta, c) henkilötietojen luonne, erityisesti se, käsitelläänkö erityisiä henkilötietojen ryhmiä artikla 9 mukaisesti tai rikostuomioihin ja rikkomuksiin liittyviä henkilötietoja artikla 10 mukaisesti, d) aiotun myöhemmän käsittelyn mahdolliset seuraukset rekisteröidyille ja e) asianmukaisten suojatoimien, kuten salaamisen tai pseudonymisoinnin, olemassaolo. Nämä seikat on huomioitu seuraavasti:

Pyydetävät tiedot olisivat välttämättömiä Kansaneläkelaitoksen velvollisuuksien toteuttamiseksi. Kansaneläkelaitos pyytää vastaavia tietoja voimassa olevan sääntelyn perusteella asiakkaiden lisäksi myös suoraan rahalaitoksilta. Käsittelyn tarkoituksella on siten tosiasiallinen yhteys tietoa luovuttavien rekisterinpitäjien tietoihin. Punnittaessa henkilötietojen keruun asiayhteyttä erityisesti rekisteröityjen ja rekisterinpitäjän välisen suhteen osalta, on huomioitava se, että Kansaneläkelaitoksella olisi rekisteröityä koskeva asia vireillä, jolloin Kansaneläkelaitoksella on laissa säädettyjä toimivaltuuksia sekä myös velvollisuuksia tehtävän suorittamiseksi. Kansaneläkelaitoksella on näissä tilanteissa oikeus käyttää julkista valtaa rekisteröidyn oikeuksiin ja vapauksiin puuttumiseksi. Henkilötietojen luonteen osalta on huomioitava se, että ehdotusten sisältämistä tiedoista ainoastaan tilitahtumatiedot voivat sisältää tietosuoja-asetuksen 9 artiklan mukaisia erityisiä henkilötietoja. Erytysten henkilötietoryhmien käsittely olisi sallittua tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdan b alakohdan perusteella, koska käsittely olisi tarpeen rekisterinpitäjän velvoitteiden noudattamiseksi sosiaaliturvan alalla. Kun pohditaan aiotun myöhemmän käsittelyn seurauksia rekisteröidyille, on huomioitava se, että Kansaneläkelaitos käsittelee vastaavia tietoja myös voimassa olevan sääntelyn perusteella ja, että tietojen keräämisen ja käsittelyn menetelmät ovat jo vakiintuneita. Lisäksi on huomioitava se, että rekisteröity saisi arkaluonteisten tietojen osalta kieltää Kansaneläkelaitoksen pääsyn tietoihin. Edelleen on huomioitava se, että voimassa olevan PMJ-lain 1 b §:ssä on säädetty kielto hyödyntää tietoja myöhempään käsittelyyn, lukuun ottamatta laillisuusvalvonnallisia tarkoituksia lokitietojen osalta. Siten oikeasuhtaisuuden myös tämän kriteerin osalta voidaan katsoa täyttyvän. Käsittelyyn sovellettaisiin asianmukaisia suojatoimia, jotka on kuvattu hallituksen esityksen jaksoissa 10.4.2 ja 10.4.3.

Käyttötarkoitussidonnaisuuden osalta esityksessä on tehty selkoa kansallisen liikkumavaran alasta ja sitä koskevien edellytysten täyttymisestä. Perustuslakivaliokunnan valtiosääntöinen tehtävä käsittää sen arvioinnin, onko valtioneuvosto asian valmistelussa ja eduskunnalle tuodussa hallituksen esityksessä arvioinut riittävästi unionin oikeuden jättämää kansallista liikkumavaraa. Tämän kysymyksen osalta perustuslakivaliokunnan lausuntoa pidetään tarpeellisena.

2.3 Sairausvakuutuksen matkakorvausten väärinkäyttö (Kela-taksit)

Nykytilan ongelmat

Erityisasiantuntija Teija Hautera

Kansaneläkelaitoksen tilastojen mukaan suorakorvattavia taksimatkoja koskevat väärinkäytökset ovat lisääntyneet. Väärinkäytössä on kyse siitä, että Kela-taksia käyttävät henkilöt käyttävät korvattuja matkoja muuhun kuin terveydenhuollon tai kuntoutuksen matkoihin. Kansaneläkelaitoksen mukaan Kela-taksia väärinkäyttävät henkilöt jatkavat usein taksimatkojen väärinkäyttämistä huolimatta menettelyn seurauksista, kuten korvauksen takaisinperinnästä ja mahdollisesta rikostuomiosta.

Ehdotettu ratkaisu

Esityksessä ehdotetaan, että Kansaneläkelaitoksen matkakorvauksiin (Kela-takseihin) kohdistuviin toistuviin väärinkäytöksiin puuttumiseksi Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus luovuttaa vakuutettuja koskevia henkilötietoja matkojen yhdistelyä suorittavalle tilausvälityskeskukselle. Ehdotettu tietojen luovutus koskisi niitä tilanteita, joissa Kansaneläkelaitos toimeenpanovaltansa perusteella arvioi ja päättää, että vakuutetun matkakorvaus suoritetaan sairausvakuutuslain 15 luvun 8 §:n pääsäännön mukaisesti vakuutetun tilille maksamalla. Ehdotus mahdollistaisi sairausvakuutuksesta maksettavien matkakorvausten väärinkäytöksiin puuttumisen tapauskohtaisesti tilanteissa, joissa Kela-taksin väärinkäytökset jatkuvat Kansaneläkelaitoksen ohjeistuksesta huolimatta.

Ehdotettua tietojen luovutusta voidaan pitää oikeasuhtaisena suhteessa ehdotuksen tarkoitukseen ja tavoitteeseen estää sairausvakuutuksesta korvattavien taksimatkojen väärinkäyttöä ja yhteiskunnalle maksettavaksi jääviä merkittäviä kustannuksia. Ehdotettava säännös on tarkka ja täsmällinen. Luovutettavat tietosisällöt on luetteloitu ehdotetussa säännöksessä tyhjentävästi.

2.4 Salassa pidettävien tietojen luovuttaminen Kansaneläkelaitoksen ja perusmenojen laskuttajien välillä

Nykytila

Väärinkäytösepäilyjen tehokasta selvittämistä edistäisi merkittävästi se, jos Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus pyytää väärinkäytösepäilyn tilanteessa suoraan laskuttajalta tietoja toimeentulotuessa huomioitavista toimeentulotukilain 7 a ja 7 b §:n mukaisista menoista. Tietotarve koskee tilanteita, joissa laskua epäillään väärennetyksi. Tällä hetkellä tietoja voidaan luovuttaa toimeentulotukilain 18 e §:n mukaisesti vain Kansaneläkelaitoksen ja vuokranantajien välillä. Näin ollen esimerkiksi sähköyhtiöltä ei voida tarkistaa sähkölaskun aitoutta ilman asiakkaan suostumusta.

Ehdotettu ratkaisu

Toimeentulotukilain 18 e §:ssä säädetään Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada perustoimeentulotukiasian käsittelyn kannalta välttämättömiä vuokrasuhteeseen ja asumiseen liittyviä tietoja. Pykälään ehdotetun muutoksen myötä pykälässä säädettäisiin myös tietojen luovuttamisesta Kansaneläkelaitoksen ja toimeentulotuessa huomioitavien perusmenojen laskuttajien välillä.

Ehdotettu säännös tarkoittaisi sitä, että Kansaneläkelaitos luovuttaisi laskuttajalle salassa pidettävän tiedon toimeentulotukiasiakkuudesta.

Perusmenoja koskevista laskuista voi ilmetä arkaluonteisia tietoja. Kansaneläkelaitoksen on lakisääteisten tehtäviensä vuoksi saatava laskun tiedot, sillä perusmenoina huomioitavat maksut osoitetaan etuutta haettaessa Kansaneläkelaitokselle laskulla tai vuokrasopimuksella.

Ehdotettua säännöstä voidaan pitää oikeasuhtaisena suhteessa ehdotuksen tarkoitukseen ja tavoitteeseen paljastaa laskuja koskevat väärennykset. Asiakirjoja koskevat väärennykset ovat yleisimpiä etuuden väärinkäytön muotoja. Ehdotettu säännös on välttämätön Kansaneläkelaitoksen lakisääteisten tehtävien ja velvollisuuksien hoitamiseksi. Tiedonsaantioikeus olisi sidottu perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaisesti välttämättömiin tietoihin ja käyttötarkoitukseen, jota varten tiedot ovat välttämättömiä.

Erityisasiantuntija Teija Hautera

2.5 Lääkärinlausuntoja- ja todistuksia koskeva Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeus

Nykytilan ongelmat

Kansaneläkelaitoksen etuuksien hakemista varten laadittujen lääkärinlausuntojen- ja todistusten välittämiseen liittyvät menettelyt ovat haasteellisia etuuden hakijan, tietosuojan, lääkärin, työnantajan ja Kansaneläkelaitoksen toimeenpanon näkökulmasta. Kansaneläkelaitokselle saatetaan välittää tarpeettomia lausuntoja- ja todistuksia tai sama asiakirja saattaa saapua useaan kertaan, eri toimituskanavia pitkin. Paperisten asiakirjojen ja sähköpostien käsittely työllistää Kansaneläkelaitosta merkittävästi ja viivästyttää hakemusten käsittelyä. Kansaneläkelaitos joutuu usein pyytämään puuttuvia lääkärintodistuksia, jolloin hakemusten ratkaiseminen viivästyy lisäselvityspyyntöjen vuoksi.

Ehdotettava ratkaisu

Sairausvakuutuslain 19 luvun 1 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi säännös Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada lääkäreiltä, terveydenhuollon ammattihenkilöiltä sekä terveydenhuollon toimintayksiköiltä etuuden ratkaisemiseksi välttämättömät lausunnot tai todistukset. Ehdotettujen muutosten tarkoituksena olisi se, että tarvittavat tiedot olisivat saatavissa Kansaneläkelaitoksen etuuskäsittelyyn nykyistä sujuvammin suoraan Kannan kysely- ja välityspalvelun kautta.

Ehdotettavassa säännöksessä ei nykytilasta poikkeavasti varattaisi etuuden hakijalle ensin mahdollisuutta itse toimittaa tietoja Kansaneläkelaitokselle. Tämän muutoksen osalta on kuitenkin huomioitava se, että ehdotetun säännöksen mukaisissa todistuksissa ja lausunnoissa on lähtökohtaisesti kyse tiedoista, jotka on kirjattu nimenomaisesti Kansaneläkelaitoksen etuuskäsittelyä varten. Lähtökohtaisesti nämä tiedot esitetään Kansaneläkelaitoksen etuuksien hakemista varten luoduilla lomakepohjilla. Lisäksi voidaan todeta, että Kansaneläkelaitoksella on nykyisinkin oikeus salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä saada käsiteltävänä olevan etuuden ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot esimerkiksi hyvinvointialueen viranomaiselta, eikä laki näissä tilanteissa tälläkään hetkellä edellytä sitä, että hakijalle itselleen varattaisiin ensin mahdollisuus toimittaa tiedot Kansaneläkelaitokselle.

Tietojen luovuttaminen kysely- ja välityspalvelun kautta perustuisi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain (703/2023, asiakastietolaki) 76 §:ään. Rekisterinpitäjä vastaisi tiedonluovutuksen lainmukaisuudesta. Välttämättömät tiedot olisi kuitenkin säännöksessä yksilöity tarkasti siten, että käytännössä rekisterinpitäjän tapauskohtaista harkintaa ei lähtökohtaisesti tarvittaisi.

Terveydentilaa, sairautta ja terveydenhuoltopalvelujen käyttöä koskevat tiedot ovat valtiosääntöoikeudellisesti arkaluonteisia tietoja, jotka koskevat yksityiselämään kuuluvien henkilötietojen suojan ydintä.

Ehdotus parantaisi tietojen luovutuksen tietosuojaa verrattuna nykyisiin paperisiin ja monikanavaisiin toimitustapoihin. Ehdotuksella pyritään siihen, ettei Kansaneläkelaitokselle enää suurissa määrin välitettäisi turhia asiakirjoja tai samaa asiakirjaa useaan eri kertaan. Kyselypalvelun kautta Kansaneläkelaitokselle luovutettaisiin rajatusti vain etuuksien ratkaisemisessa välttämättömät lääkärinlausunnot ja todistukset, jotka on lähtökohtaisesti laadittu etuuden hakemista varten. Tietojen luovuttaminen Kannan avulla on myös tietoturvallista.

Ehdotetulla sääntelyllä pyritään myös vähentämään hakijan asiointiin liittyviä haasteita, joita on kuvattu hallituksen esityksen jaksossa 2.7.

Ehdotettua säännöstä voidaan pitää oikeasuhtaisena suhteessa ehdotuksen tarkoitukseen. Tiedonsaantioikeus olisi sidottu perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaisesti välttämättömiin tietoihin ja käyttötarkoitukseen, jota varten tiedot ovat välttämättömiä. Ehdotus on pyydettävien tietojen osalta hyvin tarkkarajainen. Välttämättömät tiedot on lueteltu säännöksessä tyhjentävästi.

Erityisasiantuntija Teija Hautera

3 Voimaantulo

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.9.2026 ja 1.3.2027.

4 Säättämisyjärjestyksen arviointi

Perustuslakivaliokunnan lausuntoa pidetään tarpeellisena, koska esitykseen sisältyy unionin oikeuden jättämää kansallista liikkumavaraa sekä alla tarkemmin kuvattu, säättämisyjärjestykseen liittyvä tulkinnallinen kysymys. Kansallinen liikkumavara ja sitä koskevien edellytysten täyttyminen on kuvattu hallituksen esityksen jaksossa 10.4.1.

Lisäksi valiokunnan lausunto on tarpeen sen vuoksi, että 1. lakiehdotuksen 18 a §:n 4–5 momentin, 2. lakiehdotuksen 42 §:n 2–3 momentin ja 3. lakiehdotuksen 43 §:n 2–3 momentin osalta pankki- ja tilitietoja koskevat tiedonsaannin edellytykset poikkeavat perustuslakivaliokunnan vakiintuneesta Kansaneläkelaitosta koskevasta käytännöstä siltä osin, kun rahalaitoksilta saadun tiedon edellytyksenä ei enää olisi kyselyn viimesijaisuus. Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin pitänyt säättämisyjärjestyskysymyksenä kyselyjen viimesijaisuutta eli sitä, että tietopyyntö oli kytketty edellytykseen, ettei riittäviä tietoja ja selvityksiä saada muutoin ja oli perusteltua syytä epäillä etuuden hakijan tai saajan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta (PeVL 14/2002 vp, s. 4). Ehdotettavissa säännöksissä perustuslakivaliokunnan kanta on huomioitu täsmentämällä tiedonsaantioikeuden sisältöä ja asiallista yhteyttä sekä ylimääräisellä arkaluonteisia tietoja koskevalla ennakollisella kontrollilla (kielto-oikeus). Kielto-oikeuden osalta tulkinnanvaraiseksi jää kuitenkin se, voidaanko sitä pitää riittävänä ennakollisena kontrollina tietoihin pääsemiseksi.